

Među ekavizme piščeva jezika idu i imenice *zanovet*, *ždrepa*, *sjedeljka*. I Boračićev i Beličev pravopis prvu imenicu za ijekavski govor donose sa -ije-: *zānovijet*. I s punim pravom, jer je glas -ě- u riječi dug i nalazi se iza akcenta. Glas -ě- ostaje dug i u imenici *ždrijèbac*, koja je izvedena od imenice *ždrijebe* s promjenom dugosilaznog akcenta u dugouzlazni. Imenica *sjedeljka* dolazi u izrazima: na penzionerskoj *sjedeljci*, na *sjedeljkama*, a načinjena je od glagola *sjedjeti* (sjediti) prema imenicama kao *nosiljka* i *kudjeljka*, koju BIRj. (I, 298) za južni govor piše sa -ije- *kudijeljka*, a ARj. sa -je- *kudjeljka* (22, 745), s oznakom, da je riječ deminutiv od *kudjelja*. Iz toga bi slijedilo, da je i oblik *sjedeljka* djelomični ekavizam i da pravilni oblik te riječi glasi samo *sjedjeljka*.

Marko Kosor

IDEM VLADI ili IDEM K VLADI?

U Gramatici hrvatskoga ili srpskoga jezika (Brabec, Hraste, Živković, Zagreb, 1952) rečeno je: »Uz neprelazne glagole na pitanje kamo? dativi označuju smjer kretanja: Naši narodi idu velikom i svijetlom cilju — socijalizmu. Svaka ptica svome jatuu leti. Uz takav dativ može stajati i prijedlog k: k velikom i svijetlom cilju, k svome jatuu. Razlike u značenju nema.« Na str. 200. iste gramatike također je rečeno: »Prijedlogom *kod* ne valja označivati cilj kretanja: Idem kod Vlade. Umjesto *kod* treba uzeti dativ sam: Idem Vladi. Ili dativ s prijedlogom k: Idem k Vladi.«

Zaista je pogrešno prijedlogom *kod* označivati cilj kretanja, premda to susrećemo često, i u govoru mnogih ljudi, a i u dnevnoj štampi, na pr. u »Vjesniku« od 22. III. 1953.: Pozvali su Tita da dođe kod njih na čaj.

Ali nije li već Maretić dobro osjetio razliku u značenju (Njoj doleće siv sokole, Svaka ptica k svome jatuu leti), kad je prvi dativ protumačio kao riječ, kojoj se glagolska radnja obraća (dalji objekt), a

drugi dativ samo kao smjer kretanja (adverbná oznaka)?

Osim toga u poslovi: *Svaka ptica k svome jatuu leti* ne nalazi li se intenzitet na riječi *svaka*, a u liku: *Svaka ptica svome jatuu leti* ne prelazi li on na objekt, t. j. svome jatuu? Intenzitetom, »govornom vrednotom« (P. Guberina) dobivamo, dakle, velike mogućnosti značenja iste rečenice. *Naši narodi* idu k velikom i svijetlom cilju — *socijalizmu*, odnosno: Naši narodi idu *velikom i svijetlom cilju* — *socijalizmu*. Ne daju li intenzitet (podcrtan) i rečenični tempo različitu stilističku vrijednost istoj rečenici?

Kad kažemo: *Idem Vladi*, ističemo, dá ne idemo na pr. Franji, a kod oblika *k Vladi* mislimo: u njegov voćnjak, klijet, radionicu, obiteljski krug, a ne, recimo, u kino ili na zabavu.

Uzmimo samo koji primjer iz djela dvojice naših pisaca, da se uvjerimo, u čemu je razlika:

a) Jednoga dana zaključio odbor, da svi članovi društva podu *velečasnom predsjedniku* na besplatnu košnju. (I. G. Kovačić: Izabrana djela, 17.)

b) Župnik požali, što nije izvidio stanje crkve, prije nego su *k njoj* svratili. (Isto 91.)

a) Ili da pridem *prvom prolazniku*... (A. Cesarec: Novele, 163.)

b) Svakako međutim, da me konobar pogledao vrlo nepovjerljivo, kad je prišao *k meni*. (Isto, 171.)

a) S drugovima sam izašao, pustio ih i okrenuo se *njemu*. (Isto, 168.)

b) Dosad se smješkala preda se, sada se okrenula *k meni*, gleda me i smije se. (Isto, 177.)

Primjeri pod a) predstavljaju objekt s afektivnom vrijednosti, a oni pod b) adverbne oznake bez te vrijednosti.

Stjepan Vlahović

O GLAGOLIMA OŽIVITI I OŽIVJETI

»Na premijeri nanovo uvježbane drame Milana Begovića *Bez trećega* čuli smo iz usta glumice, koja igra Gigu Barićevu,

ovu rečenicu: »Nisam te pokopala, oživila sam te.« Kako se na prijašnjim predstavama umjesto »oživila« govorilo »oživjela« zanima nas, zašto je unesena ta promjena i da li ima kakve razlike između spomenutih dvaju oblika.«

Tako glasi dopis, koji je dobilo uredništvo »Jezika« s potpisom »Ljudi od kazališta«. Naše je uredništvo uputilo taj dopis našem suradniku, koji je ujedno jezični savjetnik Hrvatskoga narodnog kazališta, i on odgovara:

Izvan svake je sumnje, da je Milan Begović jedan od naših najboljih pisaca uopće, a među dramskima ga nadvisuje jedino Krleža. I jezik je Begovićev izvrstan, ali se ipak i u njemu nade pogrešaka, koje kazališni jezični stručnjak mora ispraviti, makar djelo bilo i drugačije štampano. Kao primjer neka posluži samo jedno mjesto iz libreta za operu »Ero s onoga svijeta«. Tamo u sceni između Dome i Ere dolazi ovakva rečenica: »Prve zvijezde kada zatrepere, nas smo dvoje skupa kod večere«. Ero misli na sebe i na pokojnog Matiju, kome treba da odnese novac, što mu ga daje lakovjerna Doma. Misli dakle na dva muškarca. U takvom se slučaju služimo imenicom *dvojica*, kako nas uči Maretićeva Gramatika i stilistika od 1931. na str. 190. propisujući: »Kad uz brojeve 2—99 stoji u genitivu plurala imenica *muškoga roda*, koja znači kakvo *čeljade*, onda se mjesto glavnoga broja može uzeti brojna imenica s nastavkom *-ica*, na pr. *dvojica*, *trojica*, *četvorica*, *petorica* i t. d.« I dalje: »Još ima jedna vrsta brojnih imenica: *dvoje* (*oboje*), *troje*, *četvoro*, *petoro*, *šestoro*... *desetoro*... *petnaestoro* i t. d. Te se riječi upotrebljavaju: 1. uz imenicu *jaje* i uz imenice, koje su u singularu *srednjega* roda i znače što živo, 2. kad su čemu živu *pomiješani rodovi*, 3. kad stoje same bez imenice ili kad stoje s kojom zamjenicom *srednjega* roda u singularu.«

Eto, protiv toga pravila pogriješio je Begović u spomenutom libretu, a kazališni jezični stručnjak onoga vremena, kad je bila premijera »Ere«, nije to opazio, i tako

se to mjesto još i danas pjeva gramatički pogrešno.*

A što se tiče pitanja *oživila* ili *oživjela*, nije mi prvi put da se s tim problemom susrećem u kazališnom jeziku. Tako je bilo i u drami »Milijunaški Napulj« prije dvije godine, gdje je glumac imao u prevodiočevu tekstu riječi: »Počinjem *stariti*«. Kad sam mu rekao, neka to promijeni u *starjeti*, začudio se i on i čitav ansambl. Tada sam im odgovorio, što — uostalom — odgovoram i sada »ljudima od kazališta«, da ima nekih glagola, koji se razlikuju značenjem prema tome, svršavaju li se u infinitivu na *-jeti* ili na *-iti*. Oni na *-jeti* neprelazni su i znače početak kakvog stanja, a oni na *-iti* prelazni su i znače radnju. Glagol *starjeti* znači *postajati*, *bivati star*, a glagol *stariti* znači *činiti starim*. Činjenica međutim, da su ovi glagoli u nekim oblicima (na pr. prezent: *starim*) jednaki, djeluje na njihovo izjednačavanje i u infinitivu, pa se tako kod ljudi nevještih književnom jeziku čuje oblik *stariti* za jedno i za drugo.

Kod pisaca dopisa, o kojem je riječ, vidi se nesumnjivo bolje poznavanje jezika, nego to obično susrećemo. Oni traže oblik na *-jeti* i sigurno misle na često ponavljane jezične savjete: ne *živiti*, nego *živjeti*, ne *živila NRH*, nego *živjela NRH* i t. d. Ali kod glagola *oživjeti* odnosno *oživiti* nemaju pravo. To su dvije sasvim različite riječi. Prva znači: *postati živ* (usporedi: *starjeti* — postajati star), a druga: *učiniti koga živim* (usporedi: *stariti* — činiti koga starim). Prema tome, ako je Giga svome mužu rekla, da ga nije pokopala, nego naprotiv *učinila živim*, morala je reći samo *oživila*. Da je ona sama postala živa, onda bi *oživjela*.

* Kako je teško jednu naviku u kazalištu ispraviti, to mogu znati samo ljudi, koji se protiv tih navika bore, a tome je, uostalom, najbolje svjedočanstvo baš činjenica, što se kazališni ljudi bune na pravilan oblik *oživila*, kako sam ja ispravio staro *oživjela*.

Takvih razlika među naoko istim glagolima ima podosta u našem jeziku, pa čak i tamo, gdje ih gotovo nitko ne očekuje. Spomenut ćemo samo jedan primjer. U novom izdanju Beličeva Pravopisa (1950) stoji na str. 326. i ovo: *ozdravjeti* (postati zdrav) različito od *ozdraviti* (učiniti zdravim). Zar ne, dragi ljudi od kazališta, da nas je malo, koji bismo rekli, da smo od neke bolesti *ozdravjeli*, nego bismo radije

rekli, da smo *ozdravili*. Ali time bismo učinili jezičnu pogrešku, jednako kako bi pogriješila i Giga, da je svome suigraču rekla, da ga je *oživjela*.

Više o takvim slučajevima, a osobito o akcenatskim razlikama kod takvih glagola progovorit ćemo jednom prilikom u posebnom članku.

Dr. Bratoľjub Klaić

OSVRTI

JEZIK U NAŠIM ČASOPISIMA

Ne samo u dnevnim novinama, nego i u časopisima nailazimo na pogreške jezične i pravopisne. Iznosimo nekoliko takvih pogrešaka iz stručnih časopisa.

1. »Makedonski domaćine... pomogli su...« Imenica *domaćin* pravilna je u tome obliku (ne u ženskom: *domaćina*), što je lako naći u Broz-Ivekovićevu rječniku. Piše i govori se sa -ć- (ne sa -č-), jer je izvedena od pridjeva *domaći*, a nastavak tih pridjeva je uvijek samo -aći. Kad je već upotrebljen oblik *domaćina*, nisu pravilno upotrebljene uza nj pridjevne riječi *makedonski* i *pomogli su*. Imenice na *a*, kad znače muškarce, imaju uza se atribut i predikat u muškom rodu samo u jednini: vjeran sluga je poslušao; ali u množini su atribut i predikat u ženskom rodu: vjerne sluge su poslušale. Dakle pravilno bi bilo (uz imenicu *domaćina*): »Makedonske domaćine... pomogle su.« Da je upotrebljen pravilan oblik *domaćin*, gornja bi rečenica bila posve pravilna: »Makedonski domaćini... pomogli su.«

2. »Kad ih je otac tako brižno njegovao kroz tri tjedna, odnosi ih u vodu.« Radnja glavne i vremenske rečenice vrši se redovno, ima doći prezent (ne perfekt); Radnja se vremenske rečenice izvršuje prije radnje glavne rečenice, u vremenskoj dolazi prezent perfektivnog (svršenog, trenutnog) glagola. Prema tome, ta rečenica treba ovako da glasi: Kad ih otac tako brižno *odnjeguje*, odnosi ih u vodu. Označujemo, za koliko vremena se neki

posao izvrši, a ne: kroz koje vrijeme; dakle: odnjeguje za tri tjedna, a ne: kroz tri tjedna.

3. »Kad je gnijezdo gotovo...«, »čim su snesena jaja.« U svršenoj vremenskoj rečenici stoje oblici perfektivnih glagola, kad znače izvršenu (svršenu) radnju. Trebalo je i u tim rečenicama reći: Kad gnijezdo *bude* gotovo, mužjak goni ženku... Mužjak... omota svitak jaja, čim *budu* snesena, oko svojih stražnjih nogu. Od glagola *biti* perfektivni je prezent *budem*, *budu*, a *jesam... jesu* je imperfektivni prezent.

4. »Nakon što izlegu jaja, ženke... ostavljaju gnijezdo.« *Nakon* je prijedlog s genitivom imenice, odnosno zamjenice: nakon čega (ili posve neobično, nakon šta; ispor. radi šta = rašta), ali ne: nakon što. Može prijedložni izričaj da služi mjesto veznika (ispor. po što = pošto), i to baš kao vremenski veznik vremenskih rečenica. Upravo ta rečenica je tipična svršena vremenska rečenica, u koju bi pristajalo *pošto*: Pošto izlegu jaja, ženke... ostavljaju gnijezdo. Moglo bi se upotrebiti i *kad*. Zašto pisac članka nije upotrebio ni *pošto* ni *kada*, nego upravo ono, što je najmanje dobro — *nakon što*? Nije dovoljno osjetio perfektivnost glagola »izlegu«, t. j. nije osjetio, da je tim glagolom izrečena izvršenost (svršenost) radnje vremenske rečenice prije, nego što nastaje radnja imperfektivnog glagola »ostavljaju« u glavnoj rečenici. Zato je držao potrebnim istaći to onim »nakon